

Peruntukan Beban Pembuktian di Bawah Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah: Satu Penilaian (Provisions on Burden of Proof Under the Syariah Court Evidence Enactment: An Appraisal)

SUHAIZAD BIN SAIFUDDIN

ABSTRAK

Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (EKMS) merupakan statut penting bagi menyokong penguatkuasaan undang-undang substantif. Beban pembuktian merupakan salah satu aspek signifikan yang terkandung di dalam enakmen penting ini dan sering dibahaskan penilaiannya. Penulisan ini bertujuan untuk menganalisis peruntukan undang-undang berkaitan beban pembuktian yang terkandung dalam EKMS. Penulisan ini juga berhasrat untuk mengemukakan cadangan penyelesaian ke atas permasalahan yang dikenal pasti. Kerangka penulisan undang-undang tulen berasaskan pendekatan secara doktrinal dan kualitatif merupakan reka bentuk yang diaplikasi. Data penulisan dikumpul melalui metodetembualseparastruktur dan dokumentasi. Data yang diperolehdianalisis menerusi metode analisis kandungan secara kritis. Penulisan ini mendapati wujud ketidakjelasan dan kekaburan peruntukan undang-undang berkaitan beban pembuktian dalam peruntukan sedia ada. Masalah tersebut telah mengakibatkan ketidakfahaman dan tafsiran yang berbeza di kalangan pengamal undang-undang syariah berkaitan dengan beban pembuktian. Justeru, penulisan ini mencadangkan penambahbaikan ke atas peruntukan undang-undang tersebut agar pemakaian beban pembuktian dalam perbicaraan jenayah syariah di negara ini menjadi lebih jelas dan lebih mudah difahami.

Kata kunci: Beban pembuktian; perpindahan beban pembuktian; pengecualian beban pembuktian; Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah

ABSTRACT

The Syariah Court Evidence Enactment (EKMS) is an important statute to support the enforcement of substantive enactments. Burden of proof is one of the significant aspects contained in this important legislation that often becomes subject of critics. This writing aims to analyse the legal provisions related to burden of proof contained in EKMS. This writing also intends to propose solutions to the identified problems. The framework of writing pure law based on a doctrinal and qualitative approach is the design applied in this article. Data were collected through semi-structured interview method and documentation. The data obtained were analysed through critical content-analysis method. This writing finds that there is ambiguity of legal provisions related to burden of proof in the existing laws. The problem has resulted in misunderstandings and different interpretations of the burden among syariah legal practitioners. Therefore, this article suggests improvements to the provisions of law so that the application of burden of proof in syariah criminal trials in this country becomes comprehendingly clearer and easier.

Keywords: Burden of proof; evidence; shifting the burden of proof; burden of proving exception; Syariah Court Evidence Enactment

PENGENALAN

Di sepanjang prosiding perbicaraan, amat penting untuk seorang hakim menentukan ke atas siapakah beban pembuktian perlu diletakkan. Beban pembuktian dalam undang-undang boleh difahami sebagai satu kaedah yang memerlukan seseorang itu terikat untuk membuktikan kewujudan atau ketidakwujudan sesuatu fakta atau membuktikan keseluruhan kes.¹ Menetapkan

tanggungjawab beban pembuktian ke atas salah seorang daripada dua pihak yang bertikai akan mempengaruhi tatacara perbicaraan. Penetapan ini memberi panduan dan jalan kepada hakim dalam membezakan pihak yang bertikai dan tuntutan mengemukakan *bayyinah* ke atas dakwaan yang dibuat oleh salah seorang daripada mereka.² Di samping itu, darjah pembuktian yang diperlukan juga adalah berbeza mengikut pihak yang menanggung beban pembuktian, jenis beban

pembuktian dan ia boleh berpindah dari satu pihak kepada pihak yang lain. Pemakaian beban pembuktian amat berkait rapat dengan aspek keterangan yang dinyatakan menerusi EKMS.

PENGGUBALAN EKMS

Penggubalan EKMS telah melalui fasa yang unik dan tersendiri. Menurut Ahmad Ibrahim, EKMS digubal dengan merujuk kepada Akta Keterangan 1950 (Akta 56) dan disesuaikan dengan hukum syarak atau dikenali sebagai kaedah mengintegrasikan undang-undang Inggeris dan syariah.³ Melihat kepada objektif penggubalan Akta 56, ia bertujuan untuk menentukan tiga perkara utama. Pertama, penentuan fakta yang boleh dikemukakan di mahkamah, kedua menetapkan jenis keterangan yang boleh dikemukakan untuk membuktikan kewujudan fakta dan yang terakhir bagi menentukan siapa dan bagaimana keterangan dikemukakan dalam proses pembuktian.⁴ Prinsip am Akta 56 juga menetapkan bahawa sesuatu keterangan boleh diterima mahkamah jika ia relevan kepada isu yang sedang dibicarakan. Hal ini bermakna, kerelevanan menjadi prasyarat kepada kebolehterimaan sesuatu keterangan.⁵

Objektif dan prinsip ini juga menjadi panduan bagi pemakaian EKMS. Bagi maksud untuk menggabungkan di antara kedua-dua undang-undang ini, iaitu hukum syarak dan kerangka Akta 56, maka beberapa kaedah atau pendekatan telah dilaksanakan dalam proses penggubalan EKMS. Pertama ialah menerusi kaedah pemansuhan mana-mana peruntukan yang bercanggah dengan hukum syarak. Dalam pada itu, misalan-misalan yang di luar bidang kuasa Mahkamah Syariah disisihkan daripada dikekalkan di dalam EKMS. Kaedah kedua ialah dengan mengguna pakai semua peruntukan yang tidak bercanggah dengan hukum syarak dan bidang kuasa Mahkamah Syariah. Pendekatan ini dikenali sebagai *Ihtishab al-Asl*. Sementara kaedah yang terakhir merupakan pemakaian pelbagai pendapat mazhab dan ulama sama ada melalui pendekatan *al-Talfiq* dan *al-Takhayyur*.⁶ *Al-Talfiq* bermaksud mengambil pandangan mazhab lain dalam satu urusan tertentu bersama dengan pandangan mazhab yang sedia diamalkan. Sementara *al-Takhayyur* pula ialah memilih mazhab lain dalam sesuatu urusan.⁷ Pendekatan ini boleh dilihat dalam pemakaian prinsip *al-Bayyinah* dan

al-Syahadah dengan menerima pandangan Ibn Qayyim yang bermazhab Hanbali dalam menentukan maksud *al-Bayyinah* yang lebih luas.

PERUNTUKAN BEBAN PEMBUKTIAN DALAM EKMS

Kerangka EKMS setiap negeri mempunyai persamaan yang ketara. Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 memperuntukkan sebanyak 132 seksyen. Walau bagaimanapun, terdapat EKMS di beberapa buah negeri yang menggugurkan beberapa seksyen, misalnya Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Kelantan) 2002 dan beberapa buah negeri lain dengan memperuntukkan 131 seksyen.⁸ Sementara Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Terengganu) 2001 dan Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Perlis) 2006 pula memperuntukkan sebanyak 130 seksyen. Perbezaan yang ketara dapat dilihat menerusi Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Kedah Darul Aman) 2014 yang hanya memperuntukkan 100 seksyen. Manakala negeri Perak telah menambah beberapa seksyen dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Perak) 2004 yang menjadikannya sebanyak 135 seksyen. Peruntukan beban pembuktian yang dinyatakan menerusi EKMS diletakkan pada bahagian III di bawah tajuk Pengemukaan dan Kesan Keterangan. Pada bahagian ini terdapat empat bab yang mengandungi 58 seksyen bermula dari seksyen 72 hingga 129. Bab 1 di bawah tajuk Beban Membuktikan mengandungi 11 seksyen iaitu bermula dari seksyen 72 hingga 82 yang memperuntukkan perihal beban pembuktian.

JENIS DAN PERPINDAHAN BEBAN PEMBUKTIAN

Terdapat dua jenis beban pembuktian yang telah diperuntukkan melalui EKMS iaitu beban pembuktian undang-undang (*legal burden of proof*) dan beban pembuktian keterangan (*evidential burden*). Walau bagaimanapun kedua-dua jenis beban pembuktian ini tidak dinyatakan secara harfiah dan jelas. Kedua-dua jenis beban pembuktian ini ada diterangkan hakim perbicaraan menerusi kes kes *Normah binti Muda v Daud bin Awang Min*.⁹ Hakim perbicaraan menyatakan konsep beban pembuktian undang-undang yang terdapat pada seksyen 73 EKMS

adalah menyamai seksyen 101 Akta 56. Manakala beban pembuktian keterangan yang terdapat pada seksyen 74 enakmen yang sama disalin dari seksyen 102 Akta 56.

Beban pembuktian undang-undang bermaksud satu tanggungjawab atau tugas yang diletak ke atas satu pihak untuk membuktikan kewujudan sesuatu fakta. Abdul Rahman Mustafa menjelaskan beban pembuktian ini boleh difahami sebagai beban untuk melahirkan kes di mana beban ini tidak berpindah atau berubah kepada pihak yang lain. Dalam keadaan tersebut undang-undang itu sendiri yang menentukan fakta yang menjadi persoalan itu telah dibuktikan atau dibuktikan sebaliknya.¹⁰ Bagi kes jenayah syariah, beban jenis ini kekal dipikul pihak pendakwaan bermula dari peringkat kes pendakwaan sehingga selesai. Pada peringkat ini, pihak pendakwaan perlu mengemukakan keterangan bagi membuktikan fakta yang menjadi persoalan menerusi pembuktian terhadap setiap elemen kesalahan. Sementara di peringkat kes pembelaan, pihak pendakwaan perlu mengemukakan soalan balas terhadap keterangan yang dikemukakan oleh pihak tertuduh bagi mengekalkan darjah pembuktian yang telah dicapai pada peringkat kes pendakwaan. Oleh yang demikian, beban ini berkait rapat dengan darjah pembuktian sesuatu kes. Sementara itu bagi kes *mal*, pihak Plaintiff atau Pemohon memikul beban ini sehingga perbicaraan kes selesai. Beban kategori ini juga dikenali sebagai "*burden of persuasion*", iaitu tanggungjawab satu pihak untuk meyakinkan mahkamah akan kewujudan sesuatu fakta persoalan.¹¹

Beban pembuktian keterangan pula bermaksud tanggungjawab yang terletak ke atas pihak yang satu lagi untuk memberi keterangan yang boleh meragukan atau membawa isu ke atas kes pendakwaan bagi kes jenayah syariah.¹² Ia juga merupakan tugas pihak Defendan atau Responden untuk menafikan dan menimbulkan keraguan terhadap setiap fakta persoalan. Oleh itu, tugas ini merupakan beban untuk membuktikan dengan mengemukakan keterangan bagi menyokong sesuatu fakta yang ditegaskan. Beban pembuktian ini berbeza dengan pembuktian undang-undang yang mana beban pembuktian keterangan adalah tidak tetap di mana ia boleh berubah dari satu pihak kepada satu pihak yang lain. Misalnya keterangan dari pihak yang mendakwa boleh berpindah kepada pihak tertuduh selepas pihak

yang mendakwa selesai memberikan keterangan.¹³ Beban keterangan yang diperuntukkan menerusi seksyen 74 EKMS disalin dari seksyen 102 Akta 56.¹⁴

Satu lagi elemen yang berkait rapat dengan beban pembuktian ialah perpindahan beban pembuktian. Ia merupakan pertukaran tanggungjawab untuk mengemukakan pembuktian daripada satu pihak kepada satu pihak yang lain. Perpindahan beban pembuktian ini memberi kesan kepada darjah pembuktian dan tanggungjawab kedua-dua pihak untuk membuktikan kes masing-masing.¹⁵ Perpindahan beban pembuktian boleh berlaku kepada beban pembuktian undang-undang dan beban pembuktian keterangan.¹⁶ Perpindahan beban pembuktian undang-undang terjadi ketika mana terdapat dalihan dikemukakan oleh pihak tertuduh yang termasuk di bawah pengecualian am beban pembuktian undang-undang. Sebagai contoh dalihan melalui alibi dan keculian am di bawah Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah. Bagi contoh kes *mal* pula, perpindahan beban yang berlaku boleh dilihat melalui kes-kes melibatkan pembayaran seperti Tuntutan Tunggalan Nafkah Anak. Defendan perlu mengemukakan pembuktian apabila mendakwa bahawa dia telah membuat bayaran terhadap nafkah anak tersebut. Di samping itu, perpindahan beban pembuktian juga berlaku dalam keadaan yang mana pihak tertuduh diarahkan untuk mengemukakan pembelaan dan tiada dalihan dikemukakan bagi kes jenayah syariah dan bagi pihak Defendan atau Responden bagi menafikan tuntutan dan permohonan yang dikemukakan. Dalam situasi ini, perpindahan beban pembuktian keterangan akan berlaku.

PENGEQUALIAN PRINSIP AM BEBAN PEMBUKTIAN

Prinsip am dalam EKMS menetapkan beban pembuktian undang-undang adalah terletak kepada pihak yang mendakwa. Namun, dalam beberapa keadaan tertentu terdapat pengecualian yang mana prinsip am ini tidak terpakai dan beban pembuktian tersebut diletakkan kepada pihak yang didakwa.¹⁷ Perbezaan pemakaian prinsip ini dengan perpindahan bagi beban pembuktian keterangan ialah ketika mana pihak yang didakwa perlu membuktikan suatu fakta lain yang ditegaskan yang tidak termasuk dalam

fakta persoalan yang telah dibuktikan. Manakala perpindahan beban keterangan pihak yang didakwa ialah untuk menimbulkan kesangsian terhadap fakta persoalan yang telah dibuktikan. Dalam keadaan ini juga, pihak yang didakwa tidak menanggung beban yang berat seperti pihak yang mendakwa dan pihak yang mendakwa masih bertanggungjawab untuk membuktikan fakta yang ditegaskan. Pengecualian ini terpakai bagi seksyen 75, seksyen 77, seksyen 78, seksyen 79 dan seksyen 80 EKMS. Pengecualian kepada prinsip am beban pembuktian undang-undang berlaku menerusi salah satu sebab berikut.

ALIBI

Dalam kes jenayah syariah, sekiranya pihak tertuduh mendakwa pada masa kejadian yang didakwa berlaku dia berada di tempat lain, dia perlu membuktikan fakta tersebut. Pengecualian prinsip am beban pembuktian undang-undang melalui alibi ini diperuntukkan di bawah seksyen 75 EKMS. Dalam situasi tersebut, pihak tertuduh akan menanggung beban pembuktian undang-undang dengan mengemukakan keterangan bagi menyokong fakta yang ditegaskan. Berhubung pemakaian alibi sebagai dalihan, seksyen 197 Akta 560 menjelaskan bahawa butiran mengenainya mesti diserahkan kepada pihak pendakwaan sekurang-kurangnya 10 hari sebelum perbicaraan.

KECUALIAN AM

Seksyen 77 memperuntukkan berhubung dengan tanggungjawab tertuduh dalam kes jenayah syariah untuk membuktikan bahawa dia termasuk dalam kecualian am yang disebut dalam Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah. Misalnya dalam Akta Kesalahan Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 (Akta 559), kecualian yang dimaksudkan terletak pada seksyen 48 sehingga 53 akta tersebut. Sementara itu, Enakmen Jenayah Syariah (Negeri Sembilan) 1992 memperuntukkan lebih banyak peruntukan berhubung dengan pengecualian am bermula dari seksyen 4 hingga 22. Berdasarkan pengecualian-pengecualian am tersebut, maka seseorang yang dituduh melakukan suatu kesalahan di bawah Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah perlu menanggung beban pembuktian undang-undang. Menjadi tanggungjawab tertuduh untuk

membuktikan dia termasuk dalam salah satu kecualian yang termaktub dalam undang-undang substantif jenayah syariah.

PENGETAHUAN SESUATU FAKTA SECARA KHUSUS

Pengecualian prinsip am ini juga terpakai bagi seksyen 78 EKMS yang memperuntukkan berkaitan beban membuktikan fakta yang diketahui secara khusus. Sesuatu fakta isu yang diketahui secara khusus oleh tertuduh atau mana-mana pihak adalah menjadi tugas tertuduh untuk membuktikannya. Peruntukan ini bermaksud jika sesuatu fakta lebih mudah untuk dibuktikan oleh sesuatu pihak yang mempunyai fakta tentang fakta tersebut, maka pihak tersebut mempunyai beban untuk membuktikan. Hal ini kerana pihak yang mendakwa sukar untuk membuktikan sesuatu yang negatif. Menerusi kes *Abdul Rahman bin Salleh & seorang lagi v Pendakwa Syarie Jabatan Hal Ehwal Agama Terengganu*, memetik penghakiman Sidang Mahkamah Rayuan (Sidang Mahkamah Apil ketika itu) yang menjelaskan:

“Seksyen 106 Akta Keterangan 1950 memperuntukkan bahawa apabila suatu fakta adalah khas diketahui oleh seorang maka beban bagi membuktikan fakta itu terletak atasnya. Dalam kes ini beban membuktikan bahawa sembahyang Jumaat boleh diadakan di surau yang berkenaan itu adalah dipikul oleh orang-orang yang tertuduh itu”.¹⁸

Penghakiman di atas menjelaskan tanggungjawab pihak tertuduh untuk membuktikan dakwaan yang merupakan fakta yang diketahuinya secara khusus. Oleh itu, beban pembuktian undang-undang terletak kepada pihak yang didakwa untuk membuktikan fakta yang ditegaskan berdasarkan seksyen 106 Akta 560 dan seksyen 78 EKMS.

Sementara itu, menerusi kes *Rokiah Mudzi lwn. Mohd Yunus Keling*, Plaintiff telah membuat tuntutan fasakh terhadap Defendan. Antara alasan yang dikemukakan Plaintiff ialah Defendan telah cuai atau tidak mengadakan nafkah zahir selama tiga bulan. Hakim perbicaraan telah merujuk kepada seksyen 78 EKMS Negeri Sembilan dan menyatakan:

“Justeru itu, secara khususnya di dalam soal sama ada nafkah kepada Plaintiff telah diberikan oleh Defendan, maka Defendan menanggung beban pembuktian kerana mengatakan sesuatu yang berlawanan dengan asal atau

zahir, iaitu pada asalnya, nafqah tersebut tidak diberi. Plaintiff termasuk dalam takrif *mudda'a alaih* dalam isu ini, manakala Defendan adalah *mudda'i*. Oleh itu, berdasarkan rujukan yang dikemukakan, Defendan di dalam kes ini adalah orang yang memegang beban pembuktian bagi membuktikan bahawa nafqah kepada isterinya telah diberikan”.¹⁹

Dalam kes ini, pembuktian yang dikemukakan oleh pihak Defendan lebih mudah diperolehi berbanding pembuktian dari pihak Plaintiff. Oleh hal yang demikian, pihak Defendan perlu mengemukakan keterangan bagi membuktikan kes ini.

ANGGAPAN

Pengecualian prinsip am beban pembuktian undang-undang juga terpakai bagi anggapan. Apabila sesuatu anggapan dibuat, prinsip am yang menetapkan pihak yang menegaskan sesuatu fakta harus membuktikan kewujudan fakta tersebut tidak terpakai. Apabila kewujudan sesuatu fakta dibenarkan untuk dianggap sebagai wujud, maka beban pembuktian ke atas pihak yang menegaskan fakta tersebut akan terlepas. Justeru, sekiranya anggapan digunakan, anggapan tersebut dikatakan sebagai sesuatu yang akan membantu pihak yang menanggung beban pembuktian untuk melepaskan bebannya.²⁰ Dalam EKMS, terdapat dua jenis anggapan iaitu anggapan fakta dan anggapan undang-undang. Anggapan fakta dapat difahami sebagai apabila satu fakta asal dibuktikan maka anggapan boleh dibuat mengenai wujudnya satu fakta yang lain. Manakala anggapan undang-undang ialah anggapan yang dibuat berdasarkan undang-undang.²¹ Oleh hal yang demikian, sekiranya hakim syarie menggunakan anggapan bagi membuktikan kes, maka beban pembuktian undang-undang yang ditanggung pihak yang mendakwa akan terlucut dan pihak yang didakwa perlu mematahkan anggapan tersebut. Walau bagaimanapun pihak yang mendakwa tetap perlu membuktikan fakta isu yang ditegaskan.

Anggapan fakta dalam EKMS boleh dilihat melalui seksyen 4 (1). Seksyen tersebut memperuntukkan:

“Apabila diperuntukkan oleh enakmen ini bahawa mahkamah boleh menganggap kewujudan sesuatu fakta, mahkamah boleh sama ada menyifatkan fakta itu sebagai terbukti melainkan jika dan sehingga terbukti sebaliknya, atau boleh meminta buktinya”.

Berdasarkan peruntukan di atas, anggapan fakta merupakan salah satu fakta yang tidak perlu dibuktikan. Hal ini bermaksud pihak yang menafikan perlu menanggung beban pembuktian. Terdapat satu peruntukan berkaitan dengan anggapan fakta yang perlu dibaca bersama seksyen 4 (1) iaitu seksyen 82 EKMS. Peruntukan ini adalah berkaitan dengan anggapan mahkamah terhadap kewujudan fakta tertentu selepas mengambil kira akan perjalanan biasa kejadian dan beberapa keadaan yang lain. Sementara itu anggapan undang-undang pula diperuntukkan melalui beberapa peruntukan. Seksyen 4(2) menyatakan:

“Apabila diperuntukkan oleh enakmen ini bahawa mahkamah hendaklah menganggap kewujudan sesuatu fakta, mahkamah boleh sama ada menyifatkan fakta itu sebagai terbukti melainkan jika dan sehingga terbukti sebaliknya”.

Peruntukan di atas memperuntukkan berkaitan dengan anggapan undang-undang yang boleh dipatahkan. Apabila mahkamah diarah membuat anggapan sebagaimana yang dinyatakan dalam peruntukan, mahkamah mestilah membuat anggapan tersebut. Walau bagaimanapun, anggapan ini hanya boleh dibuat selepas fakta asas dibuktikan.²² Sekiranya anggapan tersebut dibuat, pihak tertuduh mempunyai beban untuk membuktikan sebaliknya. Sekiranya gagal untuk mematahkan anggapan yang telah dibuat, maka anggapan tersebut kekal dan tertuduh boleh disabitkan dengan kesalahan. Anggapan undang-undang diperuntukkan menerusi seksyen 78 dan 79 EKMS. Seksyen 78 EKMS menyediakan peruntukan berkaitan dengan beban anggapan hidup. Apabila isu seseorang masih hidup atau telah mati ditimbulkan dan dibuktikan bahawa orang itu masih hidup dalam tempoh tiga puluh tahun, maka beban pembuktian bagi membuktikan seseorang itu telah mati adalah terletak pada pihak yang menegaskan. Sementara bagi seksyen 79 EKMS merupakan peruntukan berkaitan dengan anggapan kematian. Pihak yang menegaskan bahawa seseorang masih hidup selepas berlalu tempoh yang ditetapkan perlu membuktikan dakwaannya.

ANALISIS PEMAKAIAN BEBAN PEMBUKTIAN DALAM EKMS

Analisis terhadap data-data yang diperolehi, menemui dapatan seperti berikut.

KEFAHAMAN YANG TIDAK JELAS BERHUBUNG DENGAN BEBAN PEMBUKTIAN UNDANG-UNDANG DAN KETERANGAN

Hasil temu bual yang telah dijalankan mendapati terdapat pengamal undang-undang syariah yang berpandangan kedua-dua jenis beban pembuktian ini adalah sukar untuk difahami kerana tidak diperuntukkan secara jelas dalam teks undang-undang sedia ada.²³ Dapatan temubual ini diperkukuhkan lagi dengan dapatan melalui analisis terhadap kes-kes yang diputuskan. Kekeliruan dan ketidakfahaman berhubung pemakaian kedua-dua jenis beban pembuktian tersebut boleh diperhatikan menerusi kes *Pendakwa Syarie Negeri Sembilan v Mohd. Nor bin Wahab*. Hakim perbicaraan menerusi penghakiman mengulas:

“Dalam kes di hadapan mahkamah ini, adalah menjadi tanggungjawab pendakwaan untuk membuktikan kesnya terhadap tertuduh, seperti kehendak seksyen 74 EKMSNS 2003”.²⁴

Berdasarkan kes di atas, penulisan mendapati hakim perbicaraan terkeliru dengan tanggungjawab pihak pendakwaan untuk memikul beban pembuktian undang-undang di bawah seksyen 73 Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah Negeri Sembilan 2003. Kekeliruan yang serupa boleh dilihat menerusi kes *Pendakwa Syarie Selangor v Sukree bin Masuyu*. Tertuduh telah membuat pengakuan salah terhadap pertuduhan berkhawat di bawah seksyen 62(2) Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah Selangor 1995. Berdasarkan penghakiman, hakim perbicaraan antara lain menjelaskan:

“Pada pendapat mahkamah pihak pendakwa berjaya membuktikan fakta-fakta tersebut dengan jayanya dan berjaya membuktikan tertuduh berkhawat yang mana pembuktian dakwaan tersebut adalah menjadi tanggungjawab pendakwa selari dengan kaedah fiqh yang bermaksud: Keterangan atas yang mendakwa dan sumpah atas yang engkar. Dan juga telah memenuhi kehendak dan keperluan yang disyaratkan dalam seksyen 3, 48, 49, 50, 73, 74, 75, 76 dan 77 Enakmen Keterangan Syariah (Negeri Selangor) 1996”.²⁵

Berasaskan kes ini, hakim perbicaraan terkeliru dalam menjelaskan tanggungjawab pihak pendakwaan yang menanggung beban pembuktian undang-undang di bawah Seksyen 73 Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Selangor)

2003. Penemuan ini adalah selari dengan dapatan yang dikemukakan oleh Ahmad ‘Azam Mohd Shariff berhubung kekeliruan pendakwa syarie dalam menjelaskan jenis-jenis beban pembuktian ini.²⁶

KEKELIRUAN BERHUBUNG PERPINDAHAN BEBAN PEMBUKTIAN

Pengamal undang-undang syariah memberikan jawapan yang berbeza-beza berhubung peruntukan yang menyentuh berkaitan perpindahan beban pembuktian. Sebahagian mereka tidak pasti berhubung dengan peruntukan yang berkaitan dengan perpindahan beban pembuktian.²⁷ Sementara sebilangan yang lain menyatakan perpindahan tersebut berlaku pada seksyen 77 EMKS sahaja. Iaitu peruntukan berkaitan dengan kecualian am.²⁸ Di samping itu, terdapat pengamal undang-undang syariah yang berpendapat perpindahan pembuktian dinyatakan melalui seksyen 78 EKMS berkaitan beban pembuktian fakta yang diketahui secara khusus.²⁹ Kekeliruan dan ketidakfahaman tersebut juga boleh didapati menerusi jawapan yang berpandangan, selain dari seksyen 77 EKMS, perpindahan beban pembuktian juga berlaku pada seksyen 81 EKMS berhubung beban pembuktian pemunyaan.³⁰

Kekeliruan dan ketidakfahaman berdasarkan temu bual tersebut disokong dengan kes-kes yang diputuskan. Menerusi kes *Wan Azrul Abdullah v Ketua Pendakwa Syarie Pulau Pinang*, perayu telah memfailkan petisyen rayuan, antara lain menyebut:

“Yang Arif Hakim Mahkamah Tinggi telah khilaf dari segi undang-undang apabila meletakkan beban pembuktian kepada tertuduh untuk kesahihan dokumen yang dirujuk sebagai ID-1 dan ID-2 iaitu sijil nikah dan pengesahan nikah oleh Konsulat Malaysia di Thailand. Dari segi undang-undang keterangan Islam Al-Mudda’ii yang mempunyai beban untuk membuktikan kes. Apabila tertuduh menyerahkan dokumen tersebut di mahkamah sebagai keterangan dokumen bayyinah dan jika pihak pendakwa menafikannya maka pihak pendakwa menjadi Al-Mudda’ii dan terpaksa membuktikan kepincangan dokumen tersebut”.

Berdasarkan kes tersebut, perayu berhujah bahawa beban pembuktian bagi pengesahan sijil nikah adalah terletak ke atas pihak pendakwaan. Walau bagaimanapun Sidang Mahkamah Rayuan memutuskan beban pembuktian tersebut adalah terletak di atas bebanan pihak tertuduh berdasarkan kepada seksyen 75 dan seksyen

77 EKMS. Hal ini kerana apabila perayu menghendaki mahkamah percaya bahawa dia telah bernikah, maka beban membuktikan perkara tersebut terletak kepada pihak perayu. Mahkamah dalam penghakiman selanjutnya menjelaskan:

“Dalam penerimaan dokumen sebagai bukti, jika terdapat pertikaian isi kandungan dan keasliannya, perkara tersebut perlu dibuktikan melalui pembuatnya atau pihak yang berautoriti membuktikannya”.³¹

Berasaskan kes di atas, pihak perayu dan peguam syarie perayu terkeliru dalam memahami bahawa beban pembuktian undang-undang boleh berpindah kepada pihak tertuduh berdasarkan seksyen 75 dan 77 Enakmen Keterangan (Pulau Pinang) 2004. Dapatan ini juga selari dengan isu yang pernah dibangkitkan oleh Ahmad ‘Azam Mohd Shariff menerusi penulisan yang mendapati terdapat pengamal undang-undang syariah yang tidak menguasai konsep perpindahan beban pembuktian.³²

KESUKARAN MEMBEZAKAN PEMAKAIAN SEKSYEN BAGI KES MAL DAN JENAYAH SYARIAH

Terdapat sebilangan pengamal undang-undang syariah yang tidak pasti berkaitan pemakaian seksyen 78 EKMS sama ada boleh diguna pakai untuk kes jenayah syariah atau tidak.³³ Hal ini kerana peruntukan tersebut tidak jelas dan sukar untuk difahami. Masalah yang serupa juga ditemui menerusi jawapan yang diberikan sebahagian yang lain yang berpendapat seksyen 79 dan 80 EKMS hanya terpakai bagi kes *mal* sahaja.³⁴ Dapatan ini bertepatan dengan isu yang penah dibangkitkan Zulfakar Ramlee menerusi penulisan beliau berhubung dengan kekeliruan pemakaian peruntukan bagi kes mal dan jenayah.³⁵

KEKELIRUAN BERHUBUNG PEMAKAIAN PERUNTUKAN KECUALIAN AM

Terdapat pengamal undang-undang syariah yang tidak pasti berhubung pemakaian peruntukan tersebut. Beliau berpandangan peruntukan tersebut mungkin juga terpakai bagi kes-kes *mal*.³⁶ Di samping itu, kekeliruan juga boleh ditemui menerusi jawapan yang tidak pasti sama ada pemakaian peruntukan ini berlaku melalui bantahan awal tertuduh atau menerusi pembelaan.³⁷

Kekeliruan yang sama didapati menerusi kes-kes yang diputuskan. Berdasarkan kes *Pendakwa Syarie Kelantan v Mat Rahim Saman & satu lagi*,³⁸ kedua-dua tertuduh menghadapi tuduhan di bawah seksyen 9(1) dan (2) Kanun Jenayah Syariah (Kelantan) berkaitan dengan kesalahan khalwat. Kedua-dua tertuduh membangkitkan pembelaan mereka adalah suami isteri yang sah ketika waktu tangkapan berlaku. Kedua-dua tertuduh mengemukakan dokumen-dokumen pernikahan mereka di Thailand kepada mahkamah. Pihak pendakwaan berhujah kedua-dua tertuduh sepatutnya membuktikan kesahihan dokumen kerana mereka mempunyai pengetahuan khas mengenai dokumen tersebut. Hal ini dijelaskan di bawah seksyen 77 Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah Kelantan 1991 berhubung kecualian am dan seksyen 106 Akta 56 berhubung fakta yang diketahui secara khusus. Hakim Syarie telah menolak hujah tersebut dan membebaskan kedua-dua tertuduh di atas kegagalan pihak pendakwaan membuktikan dokumen nikah yang didakwa mungkin mengandungi unsur pemalsuan atau penipuan. Berdasarkan kes tersebut, hakim perbicaraan berpandangan beban pembuktian bagi kes yang termasuk di bawah kecualian am adalah terletak ke atas pihak tertuduh, dan beban tersebut berpindah kepada pihak pendakwaan sekiranya isu pemalsuan dibangkitkan.

Kekeliruan berhubung pemakaian seksyen 77 EKMS juga boleh didapati melalui kes *Pendakwa Syarie Wilayah Persekutuan v Zulkifli Othman*.³⁹ Tertuduh telah didakwa melakukan kesalahan khalwat di bawah seksyen 27 Akta Kesalahan Jenayah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997. Tertuduh dalam kes ini telah mengaku tidak bersalah dan mohon dibicarakan. Dalam menyampaikan penghakiman bagi peringkat kes pendakwaan, hakim perbicaraan merumuskan pihak pendakwaan telah berjaya mengemukakan pembuktian sebagaimana yang diperuntukkan pada seksyen 73, 74, 75, 76 dan 77 EKMS. Penulisan mendapati, pemakaian seksyen 77 EKMS tersebut adalah tidak tepat kerana peruntukan tersebut tidak terpakai bagi peringkat kes pendakwaan dan hanya diguna pakai bagi peringkat kes pembelaan. Selain itu, kes tersebut tidak mengguna pakai apa-apa dalihan semasa di peringkat pembelaan. Penghakiman yang serupa boleh diperhatikan menerusi kes *Pendakwa*

*Syarie Selangor v Sukree bin Masuyur*⁴⁰ dan kes *Pendakwa Syarie Selangor v Abdul Kahar bin Ahmad*⁴¹ Kedua-dua kes ini juga melibatkan pengakuan bersalah tertuduh, namun hakim perbicaraan mengulas berhubung pemakaian seksyen 77 EKMS.

KEKELIRUAN PEMAKAIAN PERUNTUKAN BERKAITAN ANGGAPAN

Hasil temu bual menemui sebahagian pengamal undang-undang syariah tidak memahami dengan jelas pemakaian anggapan berkaitan beban pembuktian. Kumpulan ini terkeliru berhubung pemakaian seksyen 79 dan 80 EKMS yang merupakan peruntukan berkaitan anggapan undang-undang dan seksyen 82 EKMS berhubung dengan anggapan fakta. Selain itu, pengamal undang-undang syariah ini juga tidak memahami konsep pemakaian pengecualian prinsip am beban pembuktian undang-undang bagi kedua-dua jenis anggapan tersebut.⁴²

Hasil penemuan melalui temu bual ini diperkukuhkan lagi dengan dapatan menerusi penghakiman kes. Menerusi kes *Pendakwa Syarie Negeri Sembilan v Mohd Amin Mohd Zin & seorang lagi*,⁴³ hakim perbicaraan terkeliru apabila merujuk kepada seksyen 82 EKMS berhubung anggapan fakta. Sedangkan anggapan fakta tidak terpakai dan tidak perlu diulas dalam kes tersebut. Hakim perbicaraan dilihat terkeliru berhubung pemakaian seksyen 82 EKMS yang merupakan peruntukan anggapan fakta yang berbeza dengan beban membuktikan sesuatu fakta yang diperuntukkan di bawah seksyen 75 EKMS.

KEKELIRUAN PEMAKAIAN PERUNTUKAN BERKAITAN BEBAN MEMBUKTIKAN FAKTA YANG DIKETAHUI SECARA KHUSUS

Terdapat sebilangan pengamal undang-undang syariah tidak dapat memberikan jawapan yang jelas berhubung pemakaian seksyen tersebut. Hal ini kerana peruntukan tersebut menyerupai dengan beberapa peruntukan yang lain seperti seksyen 75 dan 76 EKMS. Di samping itu, kesemua mereka juga tidak dapat memberikan jawapan berkaitan pengecualian prinsip am beban pembuktian undang-undang yang terpakai bagi seksyen tersebut.⁴⁴

Kesukaran untuk memahami peruntukan sedia ada turut disokong melalui kes *Ketua Pendakwa Syarie Selangor v Ahmad Munawar Zakaria*. Tertuduh didakwa melakukan kesalahan persediaan melakukan persetubuhan luar nikah di bawah seksyen 26 Enakmen Jenayah Syariah (Negeri Selangor) 1995. Hakim perbicaraan antara lain menjelaskan:

Apabila pendakwa syarie mendakwa bahawa tertuduh telah melakukan kesalahan maka pendakwa syarie hendaklah membuktikan dakwaannya sebagaimana diperuntukkan dalam seksyen 73, seksyen 74 dan seksyen 78 EKMS (Negeri Selangor) 2003.⁴⁵

Berdasarkan kes di atas, pemakaian seksyen 78 EKMS bagi menjelaskan tanggungjawab pihak pendakwaan membuktikan sesuatu fakta adalah tidak tepat. Hal ini kerana seksyen tersebut adalah berkaitan dengan pengecualian prinsip am beban pembuktian undang-undang. Oleh hal yang demikian, peruntukan ini terpakai bagi keterangan pihak tertuduh semasa di peringkat kes pembelaan bukan semasa di peringkat kes pendakwaan.

Dapatan melalui kes-kes di atas turut disokong menerusi kes *Pendakwa Syarie Negeri Sembilan v Rahim bin Ramli*.⁴⁶ Tertuduh telah didakwa melakukan kesalahan berjudi di bawah seksyen 79A Enakmen Jenayah Syariah (Negeri Sembilan) 1992. Semasa di peringkat kes pembelaan, tertuduh mendakwa beliau telah ditolak masuk secara paksa oleh pihak Penguatkuasa Agama Islam ke dalam premis perjudian tersebut. Hakim perbicaraan memutuskan tertuduh gagal membuktikan isu tersebut berdasarkan seksyen 75 Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003. Dalam kes ini, tertuduh perlu membuktikan fakta paksaan yang mana hanya diketahui secara khusus oleh pihak tertuduh di bawah seksyen 78 EKMS. Tanggungjawab tersebut bertepatan dengan tujuan peruntukan seksyen 78 EKMS diwujudkan iaitu disebabkan kesukaran pihak yang mendakwa membuktikan sesuatu yang negatif.⁴⁷ Oleh itu, tanggungjawab pihak mendakwa untuk membuktikan bahawa pihak tertuduh tidak dipaksa lebih sukar berbanding tanggungjawab pihak tertuduh untuk membuktikan bahawa dia dipaksa. Justeru, beban pembuktian fakta tersebut terletak di atas pihak tertuduh.

KEKELIRUAN BERHUBUNG PEMAKAIAN SUMPAH BAGI KES JENAYAH SYARIAH

Terdapat pengamal undang-undang syariah yang berpendapat tertuduh boleh menafikan setiap pertuduhan ke atasnya dengan melafazkan sumpah syarie. Beliau berpandangan, kaedah ini selaras dengan hadis Nabi SAW bahawa keterangan adalah terletak di atas tanggungjawab pihak yang mendakwa dan tertuduh perlu bersumpah bagi menafikan tuduhan.⁴⁸

Kekeliruan yang sama juga boleh diperhatikan melalui kes rayuan *Ketua Pendakwa Syarie Kedah v Rodziah Ismail & 2 yang lain*.⁴⁹ Responden 1 yang merupakan tertuduh didakwa melakukan suatu kesalahan melanggar fatwa di bawah seksyen 166A Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Kedah) 1962 dan seksyen 23 Enakmen Kanun Jenayah Syariah 1988 kerana memberikan khidmat pembomohan. Hakim perbicaraan memutuskan wujudnya kes prima facie kes dan memerintahkan ketiga-tiga responden melaksanakan sumpah syarie. Setelah ketiga-tiga responden melafazkan sumpah syarie, hakim perbicaraan telah merekodkan pembebasan. Tindakan tersebut adalah berdasarkan tatacara yang diperuntukkan menerusi subseksyen 98(f) Enakmen Acara Jenayah Syariah (Kedah) 1988 yang membenarkan tertuduh melafazkan sumpah. Perayu yang merupakan pihak pendakwaan kemudiannya mengemukakan rayuan kepada Mahkamah Tinggi Syariah dan Mahkamah Tinggi Syariah menolak rayuan perayu. Perayu selanjutnya memfailkan rayuan ke Mahkamah Rayuan Syariah Negeri Kedah.

Menerusi penghakiman, Mahkamah Rayuan telah bersetuju berhubung ketidakpakaian sumpah syarie bagi kes jenayah syariah. Hal ini kerana kaedah tafsiran undang-undang yang digunakan dalam menafsirkan subseksyen 98 (f) Enakmen Acara Jenayah Syariah (Kedah) 1988 adalah tidak tepat. Mahkamah Rayuan juga bersetuju dengan hujahan pihak perayu bahawa kesalahan yang dipertuduhkan ke atas kesemua responden merupakan kesalahan takzir yang melibatkan hak Allah. Oleh itu, perkara tersebut tidak memerlukan kepada sumpah syarie bagi melepaskan beban pembuktian. Walau bagaimanapun, Mahkamah Rayuan telah membuat keputusan sebaliknya iaitu dengan mengekalkan keputusan mahkamah sebelumnya dan membebaskan responden.

Kekeliruan tersebut berhubung kait dengan peruntukan seksyen 72 EKMS dan seksyen 87(4) EKMS. Tiada peruntukan berhubung keperluan mengemukakan keterangan bagi kes jenayah syariah selepas seksyen 72 EKMS. Sedangkan subseksyen 87(4) EKMS yang memperuntukkan berkaitan tanggungjawab tertuduh untuk mengemukakan keterangan terletak di bawah bab saksi. Peruntukan ini boleh menimbulkan salah faham kerana pihak tertuduh tidak termasuk takrifan “saksi” di Mahkamah Syariah. Ketidaktepatan peruntukan tersebut telah membawa kepada kekeliruan berhubung pemakaian sumpah bagi kes jenayah syariah.

ULASAN BEBAN PEMBUKTIAN YANG TIDAK TEPAT BAGI KES PENGAKUAN BERSALAH

Analisis terhadap beberapa kes telah mengenal pasti beberapa penghakiman yang mengulas berhubung pemakaian beban pembuktian bagi kes pengakuan bersalah secara tidak tepat. Isu ini boleh dirujuk menerusi kes *Pendakwa Syarie Selangor v Abdul Kahar bin Ahmad*,⁵⁰ yang mana pihak tertuduh telah membuat pengakuan bersalah terhadap kesemua pertuduhan. Menerusi penghakiman, hakim perbicaraan telah mengulas bahawa pihak pendakwaan telah berjaya memenuhi kehendak beban pembuktian yang disyaratkan dalam seksyen 73, 74, 75, 76 dan 77 EKMS (Negeri Selangor) 2003. Peruntukan-peruntukan tersebut adalah peruntukan berhubung beban pembuktian undang-undang dan keterangan, alibi serta kecualian am. Penulisan juga menemui pemakaian peruntukan yang serupa menerusi beberapa kes lain. Misalnya kes *Pendakwa Syarie Negeri Sembilan v Hammirul Hamlen*,⁵¹ kes *Pendakwa Syarie Wilayah Persekutuan v Abdul Samathu Alil Rahman*,⁵² dan kes *Pendakwa Syarie Selangor v Sukree bin Masuyu*.⁵³ Pemakaian seksyen-seksyen yang tidak tepat bagi kes-kes melibatkan pengakuan bersalah jelas menunjukkan ketidakfahaman dan ketidakjelasan berhubung pemakaian peruntukan undang-undang yang sebenar. Berdasarkan teks penghakiman kes-kes tersebut, penulisan berpendapat hakim-hakim perbicaraan telah bertindak secara salin dan tampal beberapa ayat penghakiman terdahulu tanpa memahami maksud sebenar setiap peruntukan tersebut.

CADANGAN PENAMBAHBAIKAN

Penulisan ini mencadangkan beberapa penambahbaikan bagi mengatasi masalah yang telah dikenal pasti, iaitu.

MENYUSUN SEMULA PERUNTUKAN SEDIA ADA

Bagi mengatasi masalah tersebut, penulisan mencadangkan supaya struktur peruntukan dan seksyen berkaitan disusun semula. Oleh itu, bab 1 (beban membuktikan) di bawah bahagian III (pengemukaan dan kesan keterangan) EKMS perlu didahului dengan peruntukan yang umum iaitu peruntukan yang terpakai bagi kes mal dan jenayah syariah. Konsep penyusunan tersebut boleh dilihat menerusi Akta 56 yang dimulakan dengan seksyen 101 iaitu berkaitan beban pembuktian undang-undang yang terpakai bagi kedua-dua kes. Seksyen 101 ini adalah sama dengan seksyen 73 EKMS. Walau bagaimanapun, EKMS meletakkan peruntukan tersebut pada kedudukan kedua.

Oleh hal yang demikian, penulisan ini mencadangkan supaya seksyen 72 EKMS sedia ada berhubung beban pembuktian kes mal dipindahkan kepada seksyen 81 EKMS. Selepas peruntukan tersebut diletakkan seksyen 81 (A) EKMS iaitu peruntukan baharu yang memperuntukkan berhubung beban mengemukakan keterangan dalam kes jenayah syariah. Manakala seksyen 77 EKMS sedia ada yang berkaitan dengan kes jenayah syariah diletakkan sebagai peruntukan yang terakhir iaitu seksyen 82 EKMS. Oleh yang demikian, bab beban membuktikan akan dimulakan dengan peruntukan-peruntukan umum yang terpakai bagi kedua-dua kes iaitu mal dan jenayah syariah dan diikuti dengan peruntukan khusus berhubung kes mal dan diakhiri dengan peruntukan yang khusus berkaitan kes jenayah syariah. Cadangan yang dikemukakan akan memudahkan pengamal undang-undang syariah untuk mengenal pasti peruntukan yang terpakai bagi ke mal dan jenayah syariah selain peruntukan yang menggunakan pakai pengecualian prinsip am pembuktian undang-undang.

Oleh itu, sembilan peruntukan umum yang terdiri daripada seksyen 73, seksyen 74, seksyen 75, seksyen 76, seksyen 78, seksyen 79, seksyen 80, seksyen 81 dan seksyen 82 dalam EKMS sedia ada diletakkan pada awal bab iaitu bermula

dari seksyen 72 EKMS. Susunan baharu struktur peruntukan yang dicadangkan adalah seperti berikut:

- Seksyen 72 : Beban membuktikan.
- Seksyen 73: Pada siapa letaknya beban membuktikan.
- Seksyen 74: Beban membuktikan fakta yang perlu dibuktikan untuk menjadi keterangan boleh diterima.
- Seksyen 75: Beban membuktikan tentang pemunyaan
- Seksyen 76: Beban membuktikan tentang fakta tertentu.
- Seksyen 77: Beban membuktikan fakta yang diketahui secara khusus.
- Seksyen 78: Beban membuktikan kematian orang yang diketahui masih hidup dalam tiga puluh tahun.
- Seksyen 79: Beban membuktikan bahawa seseorang yang tidak didengar khabar mengenainya selama empat tahun masih hidup.
- Seksyen 80: Mahkamah boleh menganggap kewujudan fakta tertentu.
- Seksyen 81: Beban untuk mengemukakan keterangan dalam kes mal.
- Seksyen 81(A): Beban untuk mengemukakan keterangan dalam kes jenayah syariah.
- Seksyen 82 : Beban membuktikan bahawa kes orang yang tertuduh termasuk dalam kecualian.

Penyusunan semula peruntukan-peruntukan tersebut akan membantu pengamal undang-undang jenayah syariah memahami susunan dan pemakaian peruntukan dengan lebih baik.

MENAMBAH PERUNTUKAN KHUSUS BERKAITAN BEBAN PEMBUKTIAN BAGI KES JENAYAH SYARIAH

Bagi mengelakkan kekeliruan pada peruntukan sedia ada, penulisan mencadangkan supaya satu peruntukan khusus berkaitan keterangan kes jenayah syariah ditambah. Penambahan peruntukan baru yang dicadangkan ialah:

Seksyen 81A:

Beban untuk mengemukakan keterangan dalam sesuatu kes jenayah syariah terletak pada pendakwa dan tertuduh

melainkan jika tertuduh mengaku salah dan memilih untuk berdiam diri. Tertuduh perlu mengemukakan keterangan bagi menafikan dakwaan atau bagi membuktikan suatu fakta yang ditegaskan.

Dengan adanya peruntukan baharu ini, ia dapat menjelaskan bentuk beban pembuktian yang diperlukan di samping mengelakkan kekeliruan pemakaian sumpah bagi kes jenayah syariah.

MENAMBAH MISALAN

Penulisan ini juga mendapati antara faktor kekeliruan pengamal undang-undang syariah berhubung peruntukan sedia ada adalah berhubung dengan ketiadaan misalan khasnya bagi kes jenayah syariah. Huraian dan misalan memainkan peranan penting kerana merupakan satu bentuk bantuan untuk mentafsirkan seksyen-seksyen yang berkaitan. Justeru, bagi memperjelaskan lagi pemakaian beberapa peruntukan tersebut, misalan berikut perlu dimasukkan bersama, iaitu:

Seksyen 72 (susunan baharu), misalan:

“A berhasrat supaya Mahkamah memberikan penghakiman supaya B dihukum kerana suatu jenayah yang dikatakan oleh A telah dilakukan oleh B.

A mestilah membuktikan bahawa B telah melakukan jenayah itu.

A dikatakan memikul beban pembuktian undang-undang dan beban tersebut tidak berpindah kepada B.

B berhasrat supaya mempercayai bahawa pada masa yang berkenaan itu dia berada di suatu tempat lain. Beban pembuktian undang-undang beralih kepada B”.

Seksyen 73(susunan baharu), misalan:

“Mahkamah memutuskan bahawa A berjaya membuktikan kesnya. Mahkamah mengarahkan B untuk mengemukakan pembelaan. B boleh disabitkan dengan pertuduhan sekiranya berdiam diri. B menanggung beban pembuktian keterangan yang telah berpindah daripada A”.

Seksyen 75 (susunan baharu), misalan:

“A dituduh memiliki penerbitan agama yang bertentangan dengan hukum syarak atau yang telah diwartakan sebagai salah di sisi undang-undang. A menafikan bahawa dia adalah pemunya penerbitan tersebut. A mestilah membuktikannya”.

Seksyen 78 (susunan baharu), misalan:

“A dituduh berkahwin dengan B semasa masih dalam tempoh perkahwinan dengan suaminya, C. A mendakwa C telah mati dan tempoh eddah telah tamat semasa perkahwinannya dengan B. Pendakwa mengemukakan keterangan menunjukkan bahawa C masih hidup. Beban untuk membuktikan bahawa C telah mati terletak kepada A”

Seksyen 80 (susunan baharu), misalan:

“Mahkamah boleh menganggap-

- a. Bahawa tindakan kehakiman dan tindakan rasmi telah dilaksanakan mengikut aturan;
- b. Bahawa perjalanan biasa urusan telah diikuti dalam hal-hal tertentu.
- c. Bahawa seseorang yang ada dalam miliknya dokumen penerbitan sesuatu ajaran yang telah difatwakan sebagai sesat adalah pengamal ajaran tersebut melainkan dia boleh menerangkan bagaimana dokumen itu berada dalam miliknya.
- d. Bahawa keterangan yang boleh dikemukakan tetapi tidak dikemukakan, jika dikemukakan, tidak akan memberi manfaat kepada orang yang dikemukakannya.
- e. Mengenai misalan (a) suatu tindakan kehakiman, yang ketakakurannya menjadi soal, telah disempurnakan dalam hal keadaan luar biasa.
- f. Mengenai misalan (b) soalnya ialah sama ada suatu surat telah diterima. Adalah ditunjukkan bahawa surat itu telah diposkan, tetapi perjalanan biasa pos telah terganggu oleh kekacauan.
- g. Mengenai misalan (c) seorang lelaki ada dalam biliknya buku-buku yang telah diharamkan penerbitannya oleh pihak berautoriti dan dia tidak dapat menerangkan dengan tepatnya bagaimana buku-buku itu ada dalam miliknya.
- h. Mengenai misalan (d), seseorang enggan mengemukakan dokumen hasil ujian paterniti DNA, mungkin keputusan hasil ujian tidak berpihak kepadanya, dokumen itu mungkin juga melukakan perasaannya dan mencemar maruah keluarganya.”

1. Menganjuran Kursus Wajib Secara Berkala

Penganjuran kursus berkaitan pemakaian beban dan darjah pembuktian akan meningkatkan kefahaman dan kemahiran Pegawai Syariah berkaitan pemakaian kedua-dua aspek ini. Kursus yang serupa juga boleh dianjurkan oleh Persatuan Peguam Syarie Malaysia (PGSM) bagi meningkatkan kefahaman para peguam syarie terhadap isu-isu yang dikemukakan. Di samping itu, penekanan kepada penulisan aspek keterangan termasuk beban dan darjah pembuktian yang betul menerusi teks penghakiman juga perlu dititik beratkan menerusi penganjuran kursus berkaitan. Melalui penganjuran kursus penulisan teks penghakiman, kefahaman hakim syarie dapat dipertingkatkan.

KESIMPULAN

Peruntukan undang-undang keterangan yang jelas merupakan faktor penting bagi melaksanakan penguatkuasaan undang-undang substantif secara teratur. Walau bagaimanapun, penulisan ini mendapati peruntukan undang-undang berhubung beban pembuktian yang dinyatakan menerusi EKMS mengandungi ketidakjelasan dan kekaburan. Masalah ini telah membawa kepada kepelbagaian kefahaman dan tafsiran yang pelbagai dalam kalangan pengamal perundangan syariah terutamanya bagi kes jenayah syariah. Justeru, peruntukan undang-undang EKMS sedia ada perlu diperincikan serta dikemaskinikan supaya ia menjadi satu naskhah undang-undang yang lebih kemas dan lebih mudah untuk difahami.

NOTA

- ¹ Ruzman Md. Noor et al., Ulasan Kes dari Aspek Pembuktian: Rosmah binti Suly & seorang yang lain lwn Ismail bin Mohamad & seorang yang lain (2011) 32(2) *Jurnal Hukum*, hlm. 223.
- ² Md. Saleh Hj.Md. @ Haji Ahmad, Al-Bayyinah dan Beban Pembuktian: Teori dan Amalan di Mahkamah Syariah, dlm. Abd. Monir Yaacob et al. (pnyt.), *Pendakwaan dan Penyiasatan Konsep dan Amalan*, IKIM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 246.
- ³ Ahmad Ibrahim, Perkembangan Terkini Undang-undang Islam di Malaysia, dlm. Monir Yaacob (pnyt.), *Undang-undang Keterangan dan Prosedur di Mahkamah*, IKIM, Kuala Lumpur, 1995, hlm. 41.
- ⁴ James Fitzjames Stephen, *A Digest of the Law of Evidence*, Macmillan, London, 1936, hlm. Xiii.
- ⁵ Ramalinggam Rajamanickam, Skop Seksyen 45 Akta Keterangan 1950: Keperluan Untuk Semakan Semula (2017) Isu Khas, *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat*, hlm. 1.
- ⁶ Ruzman Md. Noor, Ulasan Undang-undang: Akta Keterangan Mahkamah Syariah (WP) 1997 (2015) 27(1) *Jurnal Kanun*, hlm.195.
- ⁷ Ruzman Md. Noor, Kedudukan *Bayyinah*, *Syahadah* dan *Qarinah* dalam Penggubalan Undang-undang Keterangan Islam di Malaysia (2008) 16(2), *Jurnal Syariah*, hlm. 7.
- ⁸ Peruntukan yang sama juga boleh dilihat pada Ordinan Keterangan (Negeri Sarawak) 2001, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Selangor) 2003, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Johor) 2003, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Pulau Pinang) 2004, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sabah) 2004, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Pahang) 2005.
- ⁹ [2012] 35 (1) JH 97.

- ¹⁰ Abdul Rahman Mustafa, *Prinsip Undang-undang Keterangan Islam*, Badan Dakwah dan Kebajikan Islam Malaysia, Kuala Lumpur, 1988, hlm. 109.
- ¹¹ Zulfakar Ramlee, Pembuktian dalam Kes Jenayah Syariah Malaysia: Isu dan Penyelesaian, (2015) 27(1) *Jurnal Kanun*, hlm. 123; Jal Zabdi Mohd Yusoff, *Pengenalan Undang-undang Keterangan di Malaysia*, UM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 185.
- ¹² Jal Zabdi Mohd Yusoff, *Pengenalan Undang-undang Keterangan di Malaysia*, UM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 185.
- ¹³ Abdul Rahman Mustafa, *Prinsip Undang-undang Keterangan Islam*, Badan Dakwah dan Kebajikan Islam Malaysia, Kuala Lumpur, 1988, hlm. 109; SC Sarkar, *Sarkar Law of Evidence*, Lexis Nexis, Selangor, 2016, hlm. 2370.
- ¹⁴ Zulfakar Ramlee, Pembuktian dalam Kes Jenayah Syariah Malaysia: Isu dan Penyelesaian, (2015) 27(1) *Jurnal Kanun*, hlm. 123; Jal Zabdi Mohd Yusoff, *Pengenalan Undang-undang Keterangan di Malaysia*, UM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 185.
- ¹⁵ Ruzman Md. Noor et al., Ulasan Kes dari Aspek Pembuktian: Rosmah binti Suly & seorang yang lain lwn Ismail bin Mohamad & seorang yang lain (2011) 32(2) *Jurnal Hukum*, hlm. 131.
- ¹⁶ SC Sarkar, *Sarkar Law of Evidence*, Lexis Nexis, Selangor, 2016, hlm. 2370.
- ¹⁷ Jal Zabdi Mohd Yusoff, *Pengenalan Undang-undang Keterangan di Malaysia*, UM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 187.
- ¹⁸ [1995] X (I) JH 121.
- ¹⁹ [2018] 3 LNS 1.
- ²⁰ Jal Zabdi Mohd Yusoff, *Pengenalan Undang-undang Keterangan di Malaysia*, UM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 205-207.
- ²¹ Zabdi Mohd Yusoff, *Pengenalan Undang-undang Keterangan di Malaysia*, UM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 207.
- ²² Rujuk kes *Muhamed Hassan v Pendakwa Raya* [1998] 2 MLJ 273.
- ²³ Puan Azazurina Mukarab Khan, Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sembilan. Temu bual. 6 September 2018, Tuan Abd Razak Mat Nayan, Ketua Pendakwa Syarie Jabatan Pendakwaan Syariah Wilayah Persekutuan. Temu bual. 16 Oktober 2018, Puan Shamsul Nadia Shahrin, Pegawai Penyelidik Mahkamah Rendah Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019, Tuan Amirudin Putera Zainol Abidin, Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019. Tuan Pangeran Ismail Pangeran Musa. Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah. Temu bual. 1 Julai 2019. Tuan Zakaria Ahmad Kreaah. Peguam Syarie Negeri Sabah. Temu bual. 13 Ogos 2019.
- ²⁴ [Kes Jenayah No: 05002-138-0001-2016].
- ²⁵ 2008] 3 ShLR 172.
- ²⁶ Ahmad 'Azam Mohd Shariff, *Tatacara Pendakwaan Jenayah Syariah: Analisis ke atas Peruntukan Undang-undang di bawah Kanun Tatacara Jenayah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 dan Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 (2011) 15, Jurnal Undang-undang dan Masyarakat*, hlm. 8.

- ²⁷ Puan Norah Ali, Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Johor. Temu bual. 2 Ogos 2018, Tuan Wan Mohamad Helmi Masran, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Rembau. Temu bual. 4 September 2018, Tuan Pangeran Ismail Pangeran Musa. Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah. Temu bual. 1 Julai 2019, Puan Shamsul Nadia Shahrim, Pegawai Penyelidik Mahkamah Rendah Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019, Tuan Amirudin Putera Zainol Abidin, Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019.
- ²⁸ Tuan Yunos Ismail, Peguam Syarie Johor. Temu bual. 30 Julai 2018, Tuan Mohd Khasmizan Abdullah, Pendakwa Syarie Jabatan Pendakwaan Syariah Terengganu. Temu bual. 2 April 2019. Tuan Zakaria Ahmad Krea. Peguam Syarie Negeri Sabah. Temu bual. 13 Ogos 2019.
- ²⁹ Tuan Syeikh Ahmad Tarmizi Abd Halim, Pendakwa Syarie Jabatan Agama Islam Kedah. Temu bual. 26 Februari 2019, Tuan Mohd Fakhruddin Yusof, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Kuala Terengganu. Temu bual. 1 April 2019.
- ³⁰ Tuan Pangeran Ismail Pangeran Musa. Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah. Temu bual. 1 Julai 2019.
- ³¹ [2014] 1 ShLR 13.
- ³² Ahmad 'Azam Mohd Shariff, *Tatacara Pendakwaan Jenayah Syariah: Analisis ke atas Peruntukan Undang-undang di bawah Kanun Tatacara Jenayah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 dan Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997* (2011) 15, *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat*, hlm. 8.
- ³³ Puan Shamsul Nadia Shahrim, Pegawai Penyelidik Mahkamah Rendah Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019 dan Tuan Mohd Khasmizan Abdullah, Pendakwa Syarie Jabatan Pendakwaan Syariah Terengganu. Temu bual. 2 April 2019.
- ³⁴ Tuan Kamarul Arifin Mohd Wafa, Peguam Syarie Negeri Sembilan. Temu bual. 13 Ogos 2019, Tuan Hamdi Ishak, Peguam Syarie Negeri Kedah. Temu bual. 25 Februari 2019, Puan Shamsul Nadia Shahrim, Pegawai Penyelidik Mahkamah Rendah Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019, Tuan Amirudin Putera Zainol Abidin, Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019, Tuan Mohd Khasmizan Abdullah, Pendakwa Syarie Jabatan Pendakwaan Syariah Terengganu. Temu bual. 2 April 2019, Tuan Syed Ahmad Shahabudin bin Syed Nong Mohamad, Temu bual. 4 April 2019 dan Tuan Mohd Fakhruddin Yusof, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Kuala Terengganu. Temu bual. 1 April 2019.
- ³⁵ Zulfakar Ramlee, *Pembuktian dalam Kes Jenayah Syariah Malaysia: Isu dan Penyelesaian*, (2015) 27(1) *Jurnal Kanun*, hlm. 123.
- ³⁶ Puan Shamsul Nadia Shahrim, Pegawai Penyelidik Mahkamah Rendah Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019.
- ³⁷ Tuan Mohd Khasmizan Abdullah, Pendakwa Syarie Jabatan Pendakwaan Syariah Terengganu. Temu bual. 2 April 2019.
- ³⁸ [1995] X (1) JH, 110.
- ³⁹ [Kes Jenayah No:14100-143-0017-2017].
- ⁴⁰ [2008] 3 ShLR 172.
- ⁴¹ [2009] 29(1) JH 100.
- ⁴² Tuan Syazwan Mohd. Yusof, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Kluang. Temu bual. 29 Julai 2018, Tuan Yunos Ismail, Peguam Syarie Johor. Temu bual. 30 Julai 2018, Puan Norah Ali, Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Johor. Temu bual. 2 Ogos 2018, Puan Azazurina Mukarab Khan, Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sembilan. Temu bual. 6 September 2018, Tuan Wan Mohamad Helmi Masran, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Rembau. Temu bual. 4 September 2018, Tuan Ahmad Muttaqi Ismail, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Wilayah Persekutuan. Temu bual. 1 November 2018. Tuan Pangeran Ismail Pangeran Musa. Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah. Temu bual. 1 Julai 2019, Puan Shamsul Nadia Shahrim, Pegawai Penyelidik Mahkamah Rendah Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019, Tuan Mohd Fakhruddin Yusof, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Kuala Terengganu. Temu bual. 1 April 2019 dan Tuan Abu Hassan Abdullah, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Kota Kinabalu. Temu bual. 2 Julai 2019.
- ⁴³ Kes Jenayah No: 05500-114-1052-2009 & 05500-114-1051-2009.
- ⁴⁴ Tuan Syazwan Mohd. Yusof, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Kluang. Temu bual. 29 Julai 2018, Tuan Yunos Ismail, Peguam Syarie Johor. Temu bual. 30 Julai 2018, Puan Norah Ali, Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Johor. Temu bual. 2 Ogos 2018, Puan Azazurina Mukarab Khan, Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sembilan, Tuan Ahmad Muttaqi Ismail, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Wilayah Persekutuan. Temu bual. 1 November 2018. Tuan Pangeran Ismail Pangeran Musa. Pendakwa Syarie, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah. Temu bual. 1 Julai 2019, Puan Shamsul Nadia Shahrim, Pegawai Penyelidik Mahkamah Rendah Syariah Alor Setar. Temu bual. 27 Februari 2019, Tuan Mohd Fakhruddin Yusof, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Kuala Terengganu. Temu bual. 1 April 2019 dan Tuan Mohd Khasmizan Abdullah, Pendakwa Syarie Jabatan Pendakwaan Syariah Terengganu. Temu bual. 2 April 2019. [Kes Jenayah No: 05003-138-0080-2016].
- ⁴⁵ [Kes Jenayah No:10400-1140-0003-2019]. Seksyen 77 EKMS tidak terpakai kerana memperuntukkan berhubung paksaan yang berlaku secara ugutan hingga boleh menyebabkan kematian.
- ⁴⁶ [Kes Jenayah No: 10400-1140-0003-2019].
- ⁴⁷ Jal Zabdi Mohd Yusoff, *Pengenalan Undang-undang Keterangan di Malaysia*, UM, Kuala Lumpur, 2003, hlm. 191.
- ⁴⁸ Tuan Kamarul Arifin Mohd Wafa, Peguam Syarie Negeri Sembilan. Temu bual. 13 Ogos 2019.
- ⁴⁹ [Kes Rayuan Jenayah No: 02000-102-0001-2007].
- ⁵⁰ [2009] 29(1) JH 100.
- ⁵¹ [Kes Jenayah No: 05001-114-0022-2015].
- ⁵² [Kes Jenayah No: 14300-138-0023-2010].
- ⁵³ [2008] 3 ShLR 172.

RUJUKAN

Ahmad 'Azam Mohd Shariff. 2011. *Tatacara pendakwaan jenayah syariah: Analisis ke atas Peruntukan Undang-undang di bawah Kanun Tatacara Jenayah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 dan*

- Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997. *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat* 15: 1-18.
- Ahmad Ibrahim. 1995. Recent developments in the Syariah Law in Malaysia. Dlm. *Undang-undang Keterangan dan Prosedur di Mahkamah*, disunting oleh Monir Yaacob, 41-66. Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia.
- Abdul Rahman Mustafa. 1988. *Prinsip Undang-undang Keterangan Islam*. Kuala Lumpur: Badan Dakwah dan Kebajikan Islam Malaysia.
- James Fitjames Stephen. 1936. *A Digest of the Law of Evidence*. London: Macmillan.
- Md. Saleh Hj. Md. @ Haji Ahmad. 2003. Al-Bayyinah dan beban pembuktian: Teori dan amalan di Mahkamah Syariah. Dlm. *Pendakwaan dan Penyiasatan Konsep dan Amalan*, disunting oleh Abd. Monir Yaacob et al., 235-262. Kuala Lumpur, Institut Kefahaman Islam Malaysia.
- Ramalingam Rajamanickam. 2017. Skop Seksyen 45 Akta Keterangan 1950: Keperluan untuk semakan semula. *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat* Isu Khas: 1-14.
- Ruzman Md. Noor et al. 2011. Ulasan Kes dari Aspek Pembuktian: Rosmah binti Suly & seorang yang lain lwn Ismail bin Mohamad & seorang yang lain *Jurnal Hukum* 32(2): 223-248.
- Ruzman Md. Noor. 2007. Pembuktian dalam kes harta sepencarian di Mahkamah Syariah di Malaysia *Jurnal Syariah* 15(1): 29-42.
- Ruzman Md. Noor. 2008. Kedudukan bayyinah, syahadah dan qarinah dalam penggubalan undang-undang keterangan Islam di Malaysia. *Jurnal Syariah* 16(2): 345-366.
- SC Sarkar. 2016. *Sarkar Evidence of Law in India, Pakistan, Bangladesh, Burma, Ceylon, Malaysia & Singapore*. Selangor: Lexis Nexis.
- Zulfakar Ramlee. 2015. Pembuktian dalam kes jenayah Syariah Malaysia: Isu dan penyelesaian. *Jurnal Kanun* 27(1): 122-142.
- Suhaizad bin Saifuddin
Jabatan Pendakwaan Syariah
Negeri Sembilan
Emel: suhaizad1983@gmail.com